

VOIKO SOSIOLOGIAKAAN YMMÄRTÄÄ NUORUUTTA?

TOMMI, HOIKKALA, Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen. Gaudeamus. Helsinki 1989. 249 s.

Hoikkalan kirjan otsikko ei välttämättä ole konstailevan sosiologin valinta. Se viestii meille yhteiskuntatieteen yleisimmistä ongelmista. Kirja ja sen otsikon kielikuva koskettelevat kahta paradoksia 'kielitieteellisen käänteen' jälkeisessä yhteiskuntatutkimuksessa. Mitä voi olla 'metodologia' maailmassa, missä ei enää uskota ihmismielen tai kielen merkitysten ulkopuolisiin objektiivisiin rakenteisiin tai totuuksiin? Miten voidaan määritellä ihmisten merkityksiä kartoittavat mahdolliset uudet tyypit tai kontekstit, jos otaksutaan kollektiivisten arvojen hahmoneen jälkiteollisessa yhteiskunnassa?

Vai merkitseekö relativismia välttelevä (systemaattinen) metodologia ja vahva kontekstien tyypittely aina paluuta 'kovaan yhteiskuntatutkimukseen' ja sosiologian helmasynteihin? Onko vastaus aina yleinen yhteiskuntatiede, merkitysten ja arvojen selitys tai (lingvistinen) kuvaus yhteiskunnallisina asemina ja rakenteina? Tällaisen ikuisuusongelmien lisäksi juuri nuorison käsitteen relativointi ja siitä käytävän semanttisen kamppailun tulkinna Hoikkalan työssä haastavat myös valtio-oppineita.

Lisensiaattityön pohjalta popularisoidun ja jälleen kerän juuri Gaudeamuksen mallikkaasti kustantaman kirjan rohkean pelkistettynä tavoitteena on kertoa, »kuinka nuorista puhutaan tavallisesti». Se kiteytyy kulttuuristen kollektiivisten konventioiden etsimiseen: nuoria koskeva puhe, erilaiset verbaaliset nuorison tuottamisen tavat, halutaan tiivistää toimijakohtaisiksi ideaalityypeiksi. Jo tavoitteenasettelu implikoi Hoikkasen peruseetosta: ei ole olemassa (yhtä) nuorisoa, joka olisi objektiivisesti tai aidosti olemassa, edes nuorten haastatteluissa tai teksteissä.

Tutkija maistelee konventioita nuorisosta

Tutkimuskin on aina tulkinta tai joukko tulkintoja. Kokeuksistaan, positioistaan, kielestään ja horisonteistaan eivät pääse eroon nuorison moralisoijat, opettajat, ammattiauttajat, nuorisokapinan romantisoijat tai mediatyöläiset eivätkä monasti mediajulkisuuteen viime aikoina vedetyt nuoret tai tutkijatkaan. Tutkiva sosiologi siis 'maistelee' eri tahojen tuottamien aineistojen ristiriitaisia, kilpailevia ja monessa suhteessa epäjätkuvia tulkintoja. Tämä lyö korville perinteisen kulttuuritutkimuksen arvoholismia ja tätä tukevia kollektiivisia ryhmäidentiteettejä. Samalla kirjoittaja ilakoi 1980-luvulle populaaria halua ja kykyä kuunnella erilaisten ryhmien — milloin väliinpuotoajien, milloin yritysjohtajien tai nuorison — »aitoa», joskus jopa kollektiivisen ehyenä pidettyä, ääntä.

Tommi Hoikkalan tekstikokonaisuus kertookin näin

ollen hänen oman uteliaisuutensa tuottamista tulkintakokemuksista ja niiden rekonstruoinnin tavasta (»jäljitettävyyden esitystavasta»). Ne esittäytyvät kahdessa henkilöhistoriallisessa 'linjassa'. Ensinnäkin; työ perustuu kirjoittajan vuosikymmenen aikana kirjoittamiin artikkeleihin ja niiden aineistoihin ja tämä tuottaa lukijalle vaikeuksia. Eri ajankohtiin sitoutuneet, heterogeeniset aineistotyypit sekottavat lukijan päättä. Silti ei voi sanoa työn jäävän esseekokelmaksi.

Samalla nämä kokemukset antavat Hoikkalalle mahdollisuuden teoreettisella monipolvisuudella, jatkuvalla kirjallisella flirtilla eri suuntiin ja vaarallisen irrottevalle ja näppärällä kielellä — mikä muistuttaa hoikkalalaisen nuorison brassailua, mutta on samalla tässä nuorisoa empatisoivassa tendenssissään lahjakasta — rakentaa ja relativoida sangen elävä teos. Tosin Hoikkala on myös tietoinen aineistonsa ja niiden tulkintavälineiden mutkikkuudesta. Lehtikirjoittelu- ja teemahaastattelut merkitsevät heterogeenista ja tutkimusekonomisesti litteroitua tekstiempiriää. Hoikkalalle ei ole olemassa yhtä koodia tai metakulttuuria, missä hän aineistoaan tarkastelisi. Hän jättää myös pohtimatta erot puhutun ja kirjoitetun aineiston välillä.

Yksilöiden kulttuurinen tietoisuus kollektivismia vastassa

Osaltaan kirjan moniaineisuusutta selvittää hänen toinen henkilöhistoriallinen 'linjansa'. Tekstit, kulttuurisista puhetoivoista kertovat dokumentit, on mahdollista tulkita »etenevän analyysitavan» varassa. Brittiläisen alakulttuuritutkimuksen ja niin kutsutun kulturalismin (meilläkin tunnetut Hebdige, Cohen ja Willis, joilla kulttuuri tarkoittaa enemmän tai vähemmän homogeenisten merkitysten kokonaisuutta) kritiikin kautta Hoikkala kommentoi sosiologisesti värittäen diskurssiteorioita ja kognitiivista antropologiaa. Näin hän päätyy »kulttuurisen tietoisuuden» heuristiikkaan. Tällä voidaan kulturalismia sensitiivisemmin ymmärtää yksilöiden yhteisiä tietorakenteita, 'prototyypisten tapahtumien skeemoja'. Näihin skeemoihin kulttuurintutkija Hoikkala pääsee käsiksi soveltamalla van Dijkin tekstintulkinnan (systemaattisia) sääntöjä ja struktuurikäsitteitä ja omia aineistokohtaisia tulkinta- ja kysymyspattereita.

Ja näin hän tavallaan kääntää alakulttuuritutkimuksen tai kulturalismin (eritoten emokulttuurin perinteestä johdettujen alakulttuurien) sosiologista selityspäätöstä pääläelleen: yksilöiden tulkitsevat puheet tuottavatkin toisenlaisia tyypillisyyksiä kuin alkuperäiset brittiläiset perinteet. Hoikkalan esityksen johdonmukaisuudelle tärkeät, mutta niukat kommentit ja aineistovalinnat dynamisesta mediayhteiskunnasta toimivat myös »yksilötoimijataso» tarkastelun perusteluna. Kollektivismiin kritiikki täydellistyy ja saa tautologisia piirteitä.

Hoikkalalle itselleenkin hankala ratkaisu siirtyä kollektiveeteistä yksilöille yhteisiin tietorakenteisiin tuottaa rajanveto-ongelman: »Modernin mediayhteiskunnan (nuorten) tyylitellyt liittyvät pikemminkin yksilön itseil-

maisuuksiin ja identiteettityöhön kuin yhteisön kollektiivitradition hengissä pitämiseen». Tämä toistuu useiden metaforien ja yleistysten rakenteissa. 'Kontekstit dekontekstualisoituvat', 'yhteisöt posttraditionalisoidut', 'yleiskatsauksellisuus katoaa', 'ei ripustauduta enää yhteen tekijään', 'luokkahomologiat ovat kadonneet', 'roolit, tyylit ja koodit tilanteistuvat'... Entäs sitten; tässä tautologiassahan lähes (me) kaikki itseään 1990-luvun tutkijoina pitävät tulkit olemme?

Ovatko luokkahomologiat sittenkään kadonneet?

Hoikkalakaan ei oikein halua empiirisesti todentaa tätä 'hajoamisprosessia', miltä myös tunnetusti puuttuvat hedelmälliset historialliset vertailuaineistot. Hän rakentaa koko empiirisen aineistonsa siten, ettei varsinkaan nuorten keskuudessa ole luokkaperustaisia ryhmäkollektiivisia kokemusmaailmoja ja merkityksiä. Kuitenkin juuri tähän liittyvät Hoikkalan klassisia sosiologiaa problemoja pohtivan kirjan vaikeudet tai myönteisemmin ilmaisten sen poleeminen fokus.

Antikollektivismissaan hän haluaa jäädä hämmentämään kollektiiveja ja välttää näin ajatumisen »postmoderniin mössöön». Samalla hän on kuitenkin valmis päättämään kirjansa oivallukseen siitä, kuinka nuorten työväenluokkainen ja keskiluokkainen puhemaailma eroavat!

Omat tulkintani koululaisten aineiden muodossa välittyvistä poliittikkakäsityksistä tukevat monin tavoin tätä otaksumaa puhemaailmojen eroavuuksista. Päätyminen siihen on kuitenkin ollut kynnisen suora: raadollisessa koulutussosiologiassa kulttuurikonteksti ja koulutus tunnetaan tavassa ja kyvyssä kirjoittaa (puhua).

Hoikkala kohtaa myös toisella tavalla sosiologian identiteettiongelman yksilön, ryhmän ja rakenteen suhteiden problematisointina ja toisaalta perinteisen ja 'merkityksellistävän' sosiologian välillä. Perusongelma tässäkin on toimijakeskeisten (nuoria koskevien) puhetoivojen aineistojen jäljittämisenä, valinnassa ja rakentamisessa. Tässä sosiologinen tutkija politikoi aineistoillaan ainakin kolmessa suhteessa. Hän jäsentää 'nuoruusdiskursseja' juuri alkoholin, rockin ja häirikköjen tapaisten yksipuolisten topiikkojen suunnalla. Kirjassa hän 'sulkeistaa', abstraktisti poistaa, itsensä media- ja haastatteluaineistoa rakentavana dialogisena kumppanina, valikoitsijana ja kysyjänä. Hän tarttuu suoraan jo työn alkuvaiheissa kasvatuksen ja moraalien portinvartija-ammattien ja näille 'vastakkaisten' nuorten teksteihin.

Palaako Hoikkala rakenteisiin?

Nämä kolme tendenssiä jättävät Hoikkalan tutkimustuloksen sementtöimään ammattirakennetta, sen roolistereotypioita ja vanhempien (ammatti)roolien etäistä objektiivousta suhdetta 'nuoruuteen' (esimerkiksi tulkinta kasvattajien puhetoivoista itselegitimoina, objektiivoina ja diagnostisoivana, mikä toimii nuorten itse elämää lähempänä olevaa itseidentifioivaa puhetta vastaan). Tulos ei

yllätä: hierarkiset ammattiroolit ovat tässä katsannossa tutkimusta jäsentävä tekijä, sen salakuljetettu 'ryhmäkollektiivisuus' ja vain näennäisesti sen tulos.

Elegantti, yleissivistystä vaativa ja teknisen fetisismien käytännöllisen kielen tulkinnassa välttävä van Dijkin metodi ei pelasta työtä tästä sosiologisesta ja perinteisestä yhteiskunnan 'rakenteistamisesta', eräänlaisesta yleisyydellä peittämisestä — mistä sosiolingvistiikalla pyritään eroon. Näin käy huolimatta siitä, että Hoikkala kykenee aineistonvalintansa jälkeen ja sen sisällä tulkitsemaan harvinaisen taitavasti (eikä suinkaan 'systemaattisesti') yksityisiä yksilötasoisia tekstejä ja antamaan 'lihaa ja verta', rakennetta ja substanssia niille. Van Dijkien sangen populaarista pragmaattisesta tekstitulkinnastrategiasta ja säännöistä ei ole sinällään apua yhteiskunnallisen tai poliittisen tekstin aseman ja erityispiirteiden arviointiin. Yhteiskuntapoliittinen polemiikki ei ole tarkoituksetonta tai pelitöntä. Tällaisia tekstejä ei voi lukea 'face to face'-tilanteina.

Yksittäisten tekstien perustavien merkitysrakenteiden analyysi ei vielä anna päteviä ehtoja vastata kysymykseen, kuinka nuorisosta tavallisesti puhutaan. Missä on tutkijan, nuorten, kasvattajien ja kapinallisten välinen dialogi? Missä ovat taktinen pelaaminen, välittävät keskusteluasetelmat tai näiden ryhmien sisäiset jännitteiset ja ristiriitaiset suhteet ja dialogit, hämäykset, tyylit — esimerkiksi juuri 'poliittinen' kielen ulottuvuus. Eikö nuoriso itsekään (vallankin kirjan keskiluokkainen nuoriso) rakenna tai sopeudu dialogisesti traditioon — aina niin, että osa nuorista osaa kasvattajiakin paremmin 'läksynsä'. Tai toiseksi esimerkiksi; kun nuoria voidaan pitää yleisenä kenttänä 'toiveiden projektoille' (esimerkiksi Ziehe), niin minkälaiset nuorison määrittelyn konventiot olisivat nousseet esiin esimerkiksi teemasta 'utopian mahdollisuudet?' Vanhempien kirjoitusten 'elämäntaakka- ja lineaarisuudet', diskurssikonventioiden erottelumahdollisuudet ja staattisuus tai keskustelun 'poliittiset rakenteet' olisivat todennäköisesti kehkeytyneet varsin toisenlaisiksi.

Vai onko niin, että sosiologia aina päättyy jonkinmoiseen yleiseen yhteiskuntatieteeseen, erityisesti ryhmätaoiseen tyyppittelyyn tai kontekstualisointiin, missä loppujen lopuksi jännitteet ja ristiriidat häipyvät? Olisiko tutkimuksen aineiston ja ongelmien rajaaminen sekä tulkinnaan pätevyysrajojen tarkentaminen vaatimattomimmiksi vähentänyt käsitellyn kirjan sosiologista arvoa? Vai olisiko se avannut konkreettisempia ja puhuttelevampia horisontteja ja vastauksia (kysymyksen ja vastauksen dialektiikka) semanttiseen kamppailuun nuoruudesta?

Itse olisin jälkimmäisellä kannalla. Nykyisellään kirja on taidokas ja ainakin minulle opettavaisella tavalla näkemysellinen. Samalla se kuitenkin pitää yllään sosiologisen menetelmällisyyden ja yleisen yhteiskuntatieteen raskasta viittaa.

KARI PAAKKUNAINEN